

Albin Škrinjar

»U ISTINI I LJUBAVI« (2 Iv 3)

Nešto iz uvoda u 2 Iv

Navodimo tekst iz Druge Ivanove poslanice. Tu poslanicu neki omalovažavaju. Bultmann je ne citira u svojoj teologiji Novog zavjeta. Neki su se povelili za njim. Ipak nam i Druga Ivanova poslanica preporučuje temeljne novozavjetne istine, makar s manje divne unkcije od Prve poslanice. Osim toga, ona ima i svoje posebnosti koje nisu bez interesa za nas, koji živimo u posebnim prilikama našeg suvremenog katolicizma. Našu pažnju zaslužuje i autor kojeg smo dugo smatrali istovjetnim s apostolom Ivanom. Premda i neki katolici napuštaju to mišljenje, ostaje bez sumnje bar to da je on u crkvenim zajednicama svoje pokrajine uživao velik autoritet, po svoj prilici i kao utemeljitelj zajednica. Tu su sličnosti i s Ivanovim Evanđeljem i s Prvom poslanicom, tako da će se teško izbjeći zaključku da se radi bar o istom teološkom kružoku iz kojeg su ti spisi izašli. Druga Ivanova poslanica mnogo je sličnija Prvoj i Evanđelju negoli Treća. U 2 Iv 5 čitamo o novoj zapovijedi kao i u Iv 13, 34 te u 1 Iv 2, 7. Gramatička konstrukcija *ova zapovijed. . . da* odgovara Ivanovu stilu (2 Iv 6; Iv 13, 34; 15, 12). Ivanovo je govoriti o *potpunoj* radosti (2 Iv 12; usp. Iv 3, 29; 15, 11; 16, 24; 17, 13; 1 Iv 1, 4). Isto vrijedi za tvrdnju da kršćani imaju nešto ili da su nešto čuli od početka (2 Iv 5 si.; usp. 1 Iv 2, 7. 24 bis; 3, 11). Svojstvena je Ivanu i terminologija *imati Boga, imati Oca, imati Sina* (2 Iv 9; usp. 1 Iv 2, 23; 5, 12). Naziv *Antikrist* ne čita se nigdje u NZ, osim u 2 Iv 7 i u 1 Iv 2, 18. 22; 4, 3.

Na raspolaganju su nam i drugi stilistički dokazi za to da, čitajući Drugu Ivanovu poslanicu, dišemo u ivanovskoj atmosferi.¹ Stalo mi je i do

¹ R. E. BROWN, *The Epistles of John*, New York 1982. Opširna rasprava o postanku poslanica. U komentaru je suzdržan s obzirom na hipotezu da je isti autor napisao 1–3 Iv. Mnogo je veća uzdržljivost što se tiče identiteta autora Iv i 1–3 Iv. Usp. 14–35, ukratko 19, 88. U ovom članku autor Iv, 1–3 zove se Ivan.

toga da iz same poslanice spoznamo osobu kojoj Ivan piše. Poslanica je, naime, naslovljena »izabranoj Gospodi i njezinoj djeci« (r. 1). Još u r. 5 ona se oslovljava s »Gospodo«. Nju ne ljubi samo autor nego i svi koji upознаše Istinu. Staro je pitanje među egzegetima je li izabrana Gospoda individualna ženska osoba, ili zamjenjuje kolektiv, kršćansku zajednicu. Još u 19. stoljeću više je glasovitih protestanata bilo za individualnu žensku osobu. I zaista *Kyria* je postojalo kao žensko ime, po značenju isto kao aramejsko *Marta* = *Gospoda*. Ali danas je gotovo sententia communis da je gospoda u 2 Iv neka kršćanska zajednica, određena, premda nama nepoznata, Crkva nekog grada u prokonzularnoj Maloj Aziji ili tamo negdje u blizini. Sasvim je biblijsko što se ta Crkva prikazuje kao žena i naziva Izabranom. Starozavjetni proroci najviše su voljeli prozopopeju kćeri sionске kao žene i majke. Ali nemojmo iz toga zaključiti da je Druga Ivanova poslanica proročka knjiga! To zaključuje H. J. Gibbins², koji inače uvjerljivo dokazuje da je »Gospoda« neka partikularna Crkva.³ U 2 Iv ne osjeća se onaj proročki zanos koji se osjeća u Otk 2 i 3, u pismima sedmorim Crkvama, u kojima apokaliptičar piše u ime Isusovo, svjestan inspiracije Duha Svetoga. Hagiografov autoritet u 2 Iv očituje se disciplinarno, a ne karizmatičko-proročki. A zar prozopopeja Crkve zaručnice nije odviše svečana za kratki disciplinarni dopis? Zašto? I sv. Pavao u poslanici koja je vrlo disciplinarna (2 Kor 11, 2) izražava se o mjesnoj Crkvi grada Korinta kao o zaručnici Kristovoj. U Ivana je ta personifikacija manje čudna kad se Isus izričito spominje kao zaručnik (Iv 3, 29), vjerojatno također u Kani Galilejskoj (Iv 2, 1–11). Pisac 2 Iv piše tako kao da je u zajednici kojoj piše bila jaka svijest duhovne, moralne osobe.

Doduše, čitajući egipatske papiruse onih vremena, možemo se uvjeriti da su nazivi *gospodine*, *gospodo* u Egiptu bili vrlo familijarni. Tako su se oslovljavali prijatelji, rođaci, štoviše, sin ili kćerka. Znajući to, dosjetio se Rendel Harris da bi naslov u 2 Iv 1. 5 mogao izražavati nježnu ljubav, npr. takvu kakvu otkriva sv. Pavao pišući svojim dragim Filipljanima.⁴ No meni se čini da je taj običaj u Egiptu bio priprosto familijaran, možda čak šaljiv, dok je ljubav u Ivana otmjena, uzvišena, nadnaravna, izraz odličnog štovanja. I političke zajednice dobivale su u helenističko doba ne ljubavni već časni naziv *kyria*. U crkvenih pisaca razvit će se sličan običaj da Crkvu nazivaju gospodom, majkom, djevicom.⁵ Pišući o Crkvi, Tertulijan se npr. služi riječima »domina mater Ecclesia« (*Ad martyres* 1, *PL* 1, 692). Osobito sv. Metodije Ol. mnogo govori o Crkvi kao o Djevici Majci (*Symp.* 8, 4, *SC* 95, 210 si.). Vjernici kao djeca »Izabrane

² H. T. GTBPTNS *The Second Epistle of St. John*, *Exp.* 6, 6, 1902, 235 si. Anglo-sasi su početkom ovog stoljeća mnogo pisali o 1–3 Iv.

³ Isti. *The Problem of the Second Epistle of St. John*, *Exp.* 6, 12, 1905, 412–424.

⁴ I. RENDEL HARRIS, *The Problem of the Address in the Second Epistle of John*, *Exp.* 6, 8, 1901, 62 si.

⁵ FR. J. DOELGER, »Domina Mater Ecclesia und die 'Herrin' im zweiten Johannesbrief«, u *AntChrist* 5, 1936, 211–217.

Gospode« u 2 Iv jamačno su djeca Božja koja se ne rađaju »ni od krvi, ni od volje tjelesne, ni od volje muževlje« (Iv 1, 13).

Do istine i ljubavi u Crkvi izborom Božjim

Uvjerili smo se da je Druga Ivanova poslanica namijenjena Crkvi i njezinoj djeci. Istinu i ljubav, u kojoj nam je živjeti i raditi, možemo sebi usvojiti samo u Crkvi i po Crkvi. U naslovu kojim Ivan oslovljava Crkvu on našu pažnju svraća na neki posebni božanski element, a to je Božji izbor. To čini tako da adresata poslanice naziva *Izabranom* (Gospodom); usp. r. 13. Nije to sporedna fraza. Izbor Božji jedan je od najvažnijih pojmova u Bibliji. Izrael je izabrani narod, Božji narod, ne na temelju svojih zasluga, nego inicijativom Božje ljubavi, sa svrhom sveopćeg dobra već u jahvističkoj teologiji (Post 12, 1—3), prema proroku Amosu, sa strogim moralnim obvezama, s teškom odgovornošću (2, 4—16; 3, 1—2 itd.). Deutero-Izaija napokon ideju izbora temeljito čisti od partikularizma, spajajući je s idejom misije među poganima. Riječi o izabranom narodu prelaze iz SZ u Židovske apokrifite i u staru rabinsku književnost, na žalost, katkad tako da daju povoda partikularizmu, fanatizmu.⁶ Sužavanje pojma napredovalo je u Kumranu do jakog nacionalnog dualizma: članovi sekte Božji su izabranici, pogani i grešnici nikako.⁷

Ideja izbora izraelskog naroda prenosi se u NZ na Crkvu i n'ezine vjernike. Petar je to najljepše prikazao u Prvoj poslanici (1, 1. 2; 2, 4—10). I sv. Ignacije mučenik neke je svoje poslanice adresirao na Crkve kao na »izabrane«, izabrane dakako na svetost i nagradu svetosti (*Eph.*, *Tral.*). Od kasnijih heretika, najviše će Mandejcima i Manihejcima goditi da sebe smatraju i nazivaju Božjim izabranicima.

Ivanovo nas Evanđelje uči da su apostoli u prvom redu predmet Božjeg izbora (6, 70; 13, 18; 15, 16. 19). Izbor ne poništava slobodu volje. Dokaz za to je npr. Juda (Iv 6, 70). Inicijativa izbora jest u Kristu (15, 16). Od izabranika se očekuje da donese rod (ib.). U izboru je konsekracija, separacija od svijeta, profanoga, grešnoga (17, 19). Sve to možemo primijeniti na djecu Izabrane Gospode u 2 Iv, premda ta djeca nisu bila apostoli. Gaj, naslovnik Treće Ivanove poslanice, bio je kao laik suradnik istine (3 Iv 8), primajući velikodušno misionare. Primala ih je, čini se, i Izabrana Gospođa iz Druge Ivanove poslanice, samo što njezina velikodušnost, prema 2 Iv 8—11, nije bila, možda, dosta diskretna i oprezna.

⁶ G. SCHRENK, *ThWbNT* IV, 188—190, *eklektos* u NZ 191—197.

⁷ Ipak ne smijemo pretjerivati s kumranskim dualizmom. E. SUTCLIFFE ispravno razlikuje ljudsko društvo od pojedinaca. Trajna je u društvu borba dobra i zla, ali se u kumranskoj nauci krivo dopušta determinizam pojedinca, kao da se on ne može obratiti. Usp. SUTCLIFFE, *The Monks of Qumran*, London 1960, 70—77, *IQH* 1, 6—14 itd.

Jedinstveni izabranik Božji, *ho eklektos tu theou*, prema Iv 1, 34, jest Krist. To je varijanta, ali vrijedna pažnje. Ovisi o Iz 42, 1, gdje je svrha izbora Sluge Gospodnjega ta da na daleke otoke donese svoju nauku (r. 4) (usp. A. Feuillet, *SDB* 4, 701). Tko brani varijantu u Iv 1, 34, može zaključiti da su i djeca Izabrane Gospe donekle dionici izbora kojim je Krist Izabranik Božji.

Onaj tko poznaje Ivanov stil i način kako on upotrebljava grčki član, čudit će se kako on, pišući određenoj Crkvi, piše bez člana *eklekte kyria, Izabrana Gospođa*. Pravi je razlog, čini mi se, pogodio onaj koji smatra da se član izostavlja kad se ne želi toliko označiti osoba koliko istaknuti njezina svojstva (usp. Rim 1, 7; 1 Kor 1, 2; 1 Tim 1, 2; 2 Tim 1, 2; Tit 1, 4; 1 Pt 1, 1). Ivan je osjećao da Izabrana Gospođa nije jedna jedina, već da je jedna među mnogim mjesnim Crkvama koje bi se s pravom tako nazvale. Pisac 2 Iv veli da ljubi Izabranu Gospođu i njezinu djecu *en aletheia*, u istini. Imenica *aletheia* četiri se puta nalazi u preskriptu poslanice (1 bis, 2, 3). Izražava ideju koja prevladava u Ivanovim spisima, a bez sumnje i u 2 Iv. Mi smo se upravo upustili u meditaciju o Božjem izboru. Ipak toj ideji ne možemo pridavati onu veliku važnost koju joj pridaje Gibbins zbog značajne — kako se njemu čini — inkluzije izraza *Izabrana* u prvom i zadnjem retku (a. c. *Exp* 6, 6, 1902, 228). O izboru se u glavnom dijelu poslanice ne čita. Ne iščezava ideja istine, makar se upravo imenica *aletheia* izvan preskripta čita samo jednom, u r. 4.

Ivan i u 3 Iv piše da ljubi Gaja *en aletheia*, u istini. To sam ja preveo s *uistinu* u *BS* 4—1970, 325. Drugi formulu tumače i prevode prema objavljenoj, evanđeoskoj istini. Mi to shvaćanje ne otklanjamo. Zacijelo, za Ivana nema prave ljubavi, osim u Isusu Kristu. No prvo što očekujemo na početku pisma jest afirmacija istinske, iskrene ljubavi (usp. prijevod u Bibliji »Stvarnosti«). A da je takva ljubav u prvom redu kršćanska, božanska, to je u 2—3 Iv izraženo implicite. Dobro parafrazira Beda: »vero amore, illo videlicet qui secundum Deum est«, a također i Calmet u latinskom prijevodu »ex animo, in Christo Jesu«. Naprotiv, Schnackenburg ostaje kod prijevoda *en aletheia* = *aufrechtig*. Ja bih rekao da Ivan jasno i snažno iznosi u r. 2 (ljubiti u Bogu) što mu je bilo u mislima već prije u preskriptu (uz iskrenost).

Veza između istine i ljubavi

U naslovu ovog članka figuriraju Ivanove riječi »u istini i ljubavi« (2 Iv 3). Stavili smo ih na čelo svoje rasprave, razumije se, bez tautologije. Valja ih pomno razlikovati. Pojam istine u Ivana nije sasvim grčki, ali je, sigurno, intelektualan. Bit će nam zato dopuštena neka antiteza istine i ljubavi, premda je Ivanova teologija sinteza tih pojmova. Oni koji su za prerogativu ljubavi pozivaju se na prvi dio poslanice u kojem se najprije preporučuje ljubav (r. 4—6), a tek zatim brani vjerska istina (r. 7—11).

Drugi oponiraju početni preskript kao važan manifest istine. Treći će prigovoriti čemu to pitanje o precedenciji istine i ljubavi, mozga ili srca. Rani-li smo mozak i evo smrti, ranio si srce i nevolja je ista. Ako čitamo Iva-novo Evanđelje, biva nam kao da je sve u istini, vjeri u Isusa. Ivan u svo-joj Prvoj poslanici veliča bratsku ljubav više nego ikoji pisac stariji od nje-ga. Ipak pisac Prve poslanice nipošto ne slavi ljubav na štetu pravovjerja. Ljubav ne može biti bez vjere, ni vjera bez ljubavi.

O prvenstvu istine usp. Ignace de la Potterie, *La vérité clans saint Jean*, I—II, Rome 1977. On u tom velebnom djelu uvelike uzvisuje vjer-sku istinu; s obzirom na ljubav on prednost daje istini. Istina, koja nas zanima u Drugoj Ivanovoj poslanici, prema njemu, dominira. Tekstove iz 2 Iv on opširnije i dublje tumači od mnogih komentatora. Istina, veli, po-bjeđuje ljubav (138), ističe se na različite načine, osobito kao duboki izvor ljubavi (138, 550, 660).

Zbog toga ipak ne smijemo smetnuti s uma neku recipročnost predi-kata kojima I. de la Potterie obasiplje istinu, vjeru u Krista. Sam Isus go-vori tako o vjeri i istini. Ali isto tako ima Isus divnih riječi za bratsku ljubav. Sjećamo se one ganutljive predaje o apostolu Ivanu, već nemoć-nom starcu, koji je volio ovo jedno ponavljati: »Dječice, ljubite se među sobom!« Dosadilo je to vjernicima, a Ivan im odvrati: »Gospodnja je to zapovijed. Ako se samo to čini, dosta je.« A sv. Jeronim, komentirajući, dodaje: »Izreka dostojna apostola« (Gal 6, 10, *PL* 26, 462). A ni Ivan, ni Jeronim, crkveni naučitelj, nisu sebi utvarali da uz bratsku ljubav nije potrebna ni vjera u Isusa, ni ispunjavanje drugih Isusovih zapovijedi. Mnogi misle da nam je prava ljubav upravo vjerom u Isusa omogućena i u njoj sadržana. To je bilo i moje mišljenje u članku u OŽ 4—1982, 307—319. Tako imamo razumjeti hvalospjev ljubavi u 1 Kor 12, 31—13, 13, i u Ivana, osobito u 1 Iv 4, 7—16, i u Isusovim i njihovim izrekama kao da je bratska ljubav u našem vjerskom životu jedino glavno i bitno.⁸

Ivan zanimljivo spaja vjeru i ljubav u jednoj zapovijedi Božjoj (1 Iv 3, 23), što znači da on vidi čvrstu povezanost vjere i ljubavi: vjera (istina) i ljubav jedno su zato što jedno bez drugoga ne može biti, a dvoje opet stoga što vjera i ljubav imaju svaka svoju bit. Prema njihovoj speci-fičnosti biti tumačiti nam je njihovu temeljnu važnost, njihovu veličinu njihov međusobni odnos. O tome je W. Grossouw u svojoj knjizi *Pour mieux comprendre saint Jean* napisao divno poglavlje »Foi et amour«, str. 111—117.

Pojam ljubavi u Drugoj Ivanovoj poslanici

Iza predgovora, tako se obično misli, o ljubavi se najprije govori u prvom dijelu poslanice, i u 4. retku, premda se tu *agape* izričito ne spomi-

⁸ Usp. o monumentalne; znamenitosti vjere Iv i, 7—32; 3, 15. 16. 18. 36; 5, 24; 6. 35. '10. 47 itd. u istom evanđelistovu stilu.

nje. Da čujemo Ivanove riječi: »Obradovali se veoma što sam među tvojom djecom našao takve koji hode u istini, kao što primismo zapovijed od Oca.« Hvale se bar neka djeca izabrane Gospode jer hode u istini. Značenje izraza *hoditi u istini* objasnio sam u komentaru 3. Iv. Izraz je hebrejski u SZ i Kumranu. Hrvatski se najbolje prevodi sa *živjeti u istini* (BS 4—1970, 328). Istina ovdje ne može biti drugo nego objavljena, evanđeoska istina. Drugi prigovaraju da objava nije izražena frazom *en aletheia* bez člana. Razlog nije solidan jer u grčkom jeziku imenica lako gubi član samo zato što se konstruira s nekim prijedlogom. Da je *istina* u 2 Iv objavljena istina, to smatraju mnogi komentatori, osobito odlučno I. de la Potterie (nav. dj., 646, 649, b. 37, si., 655 itd.). Da je Ivan sada među nama i da ga mi zamolimo neka nam točnije označi Božju zapovijed, on bi nam neminovno na svoj način rekao da je to zapovijed o vjeri u Isusa i o bratskoj ljubavi (usp. 1 Iv 3, 23), ili, više prema kontekstu i više prema Ivanovu običaju, jednostavno da je to zapovijed o ljubavi (usp. 1 Iv 4, 21). Nešto paralelno radosti izabrane Gospode čitamo u apokrifu *Evang. Hebr.*: »Et numquam, inquit, laeti sitis, nisi cum fratre vestrum videritis in caritate.«⁹ Obradovao se i Ivan videći bratsku ljubav svojih vjernika.

Primiti zapovijed čita se kod Ivana samo još u Iv 10, 18, o zapovijedi koju je Isus primio od svojeg Oca da svoj život položi za svoje ovce. J. Chapman zaključuje da Ivan u našem tekstu tako misli o ljubavi koja ide u smrt, i to mučeničku. Chapman misli da je izabrana Gospođa rimska Crkva, koja se mogla dičiti i ponositi svojim slavnim mučenicima iz Nero-novih i Domicijanovih progona.¹⁰ Taj je zaključak pre nagljen, a aluzija je na rimsku Crkvu u 2 Iv nevjerojatna. *Hoditi u istini* (u 4. retku) odnosi se na svagdašnje i trajno čudoredno vladanje, ne na mučeništvo što ga je netko u prošlosti podnio. A da je ljubav kojoj se raduje Ivan, ljubav nesebična, djelotvorna, poštovna, to je očito (usp. 1 Iv 3, 16—18).

Peti redak: »A sad, Gospođo, molim te, ne kao da ti novu zapovijed pišem, nego onu koju smo imali od početka, da ljubimo jedan dragoga.« Riječi *a sada* na početku ne aludiraju na sadašnju potrebu da se nešto moli, niti izražavaju logični zaključak, nego su kao hebrejsko *we 'atta*, ništa drugo nego prijelazna formula. Dosjetio se netko da Ivan ipak ima iia umu nešto *hic et nunc* aktualno, tj. ljubav prema neprijateljima, Loja se nije sviđala nekim vjernicima (Wendt), ili kao da im je uopće Ivanova nauka o bratskoj ljubavi izgledala kao pretjerana novotarija (Belscr). Nevjerojatno. Ivan u svojim spisima ništa ne kaže, bar ne izričito, o ljubavi prema neprijateljima (usp. J. Chapman, nav. čl., 521).

Redak 6a »A ljubav se sastoji u tome da živimo prema njegovim zapovijedima.« Teškoća! Nejasnoća! Upravo smo čuli nešto o bratskoj

⁹ T:'.KONIM n Ef 5. 4. HENNECK L-SCHNEEME I. CH&H, *Newest. /pckrU'hc* I, LUrHn iv70, ICR, 5.

¹⁰ i. CHAPMAN, *The Historical Setting of the Second and Third Epistles of St. John*, JTBSt 1904, 520.

ljubavi. A sad se iznenada govori o ljubavi kao o kriteriju poštovanja zakona, očito o ljubavi prema Bogu. Egzegeti su u neprilici. Jedni kažu da Ivan još uvijek zbori o bratskoj ljubavi. Drugi: »Ne tako. Jasno je da je Ivan prešao na ljubav prema Bogu.« Treća je sentencija, na koju pristajemo i mi, da Ivan ljubav prema Bogu i ljubav prema bližnjemu uzima kao nešto jedno. Ivanova je misao da nema prave ljubavi prema braći ako ne ljubimo Oca i ne ispunjavamo sve njegove zapovijedi. Naopako se osvijestio onaj ateist koji je utvrdio da ima brojnu braću, a nema Oca.

Prva nam je polovica šestoga retka bila ponešto nejasna. Još je nejasnija druga: »Ovo je zapovijed, kao što ste čuli od početka, da u njoj živite.« U čemu da živimo? Izvornik nije jasan. Nije jasan ni prijevod Vulgate. Najprije, izričaj *hodati za živjeti* (čudoredno) tud je piscima Novoga zavjeta, premda nije rijedak u SZ (1 Kr 3, 3; 2 Kr 10, 31 itd.). Čudno zvuči i to da je zapovijed u tome da živimo prema zapovijedima. Zatim, osobito je zanimljivo da Ivan u šestom retku više ne govori o zapovijedi u množini nego o jednoj zapovijedi, u jednini! Njemu je drago upozoravati na zapovijedi u pluralu (Iv 14, 15. 21; 15, 10; Iv 2, 3 si.; 3, 22. 24; 5, 2 si.; 2 Iv 6), a kad navodi jednu zapovijed, u jednini, to je zapovijed o ljubavi (Iv 13, 34; 15, 12; 1 Iv 2, 7 si.; 4, 7 si.; 4, 21; 2 Iv 4 sk), jednaput o vjeri i ljubavi (1 Iv 3, 23). Zapovijed o ljubavi »imamo od početka« (1 Iv 2, 7; 2 Iv 6), to je poruka koju smo »čuli od početka« (1 Iv 3, 11). Eto razloga koji nas potiču da i u 2 Iv 6 b jednu zapovijed o kojoj smo čuli na početku razumijemo kao zapovijed o bratskoj ljubavi. Na nju smjeraju i riječi »u njoj živite« Na isti način tumače r. 6 b većinom egzegeti.¹

Od početka imamo zapovijed o ljubavi, tj. od samoga Isusa, od Oca po Isusu, ne kao nešto privremeno, već kao temeljno, što ostaje u nama s istinom dovijeka. Ne samo među nama, nego i u nama, duboko u našim dušama, rasvijetljena Božjom objavom. Ivan se služi izrazima *u nama* i *među nama*, za istinu doduše, no to u kontekstu bez sumnje vrijedi i za ljubav (2 Iv 2). I. de la Potterie predlaže ovo tumačenje: »Riječ *aletheia* izražava glavnu misao od početka poslanice; označuje objavu koja je došla od Oca po Isusu Kristu (usp. r. 3), i koja, prisutna u srcu kršćana, postaje za njih veliki izvor inspiracije ljubavi« (nav. dj., 650).

Bilo bi zlo i naopako kad bismo, lutajući i kao vjernici, nekom pogrešnom modernom demokratičnošću iz Ivanovih riječi zaključili da u kršćanstvu zapravo nema druge zapovijedi, osim zapovijedi o ljubavi.¹² Ne bi Ivan toliko puta spominjao zapovijedi u množini ako postoji samo jedna. Društveni život nije moguć bez više raznih propisa, ni u Crkvi Kristovoj. Ipak se Ivan nije poveo za židovskim književnicima. Oni su oduševljeno brojili propise Zakona, 365 zabrana i 248 zapovijedi. Ivan je u

¹¹ Prema Schnackenburgu, predmet ljubavi tu nije ni Bog, ni brat, nego općenito bit Božje ljubavi. BROWN to prilično argumentira, a naginje na ljubav bratsku (664—668); za isto je tumačenje H. BALZ, *NTD* 10, 1973, 207.

¹² J. A. T. ROBINSON, *Honest to God*, SCM Press 1963, *Nothing Prescribed — Except Love*, 116—121.

ispunjavanju Božjih zapovijedi motrio dušu, tj. ljubav. Ne da nije znao da imamo dužnosti i prema samima sebi, ali je bio uvjeren da ćemo sebe najsigurnije spasiti prosvjetljenom bratskom ljubavlju. Znao je isto tako — tko to ne zna? — da nas Bog, da se tako smiono izrazim, tjera od sebe k braći, jer odviše lako zaboravimo da nema ljubavi prema Bogu bez ljubavi prema braći (usp. 1 Iv 4, 20 si.).

Još o istini, u 2 Iv 7—11

Čitav ovaj članak govori o *istini i ljubavi* u Drugoj Ivanovoj poslanici. Već smo se posebno zanimali za *vezu* između istine i ljubavi, tih najvažnijih pojmova u 2 Iv. Rec 7—11 smatraju se u njoj osobito posvećeni istini, a čini se da prva riječ, veznik *hoti* = *jer*, očituje nešto o vezi istine s ljubavlju. U 6. retku od nas se traži ljubav zato što iziđeše u svijet mnogi heretici (r. 7). Heretici ne mogu biti bez štete za ljubav; ruše jedinstvo, siju razdor. Slično se konstatira u 1 Iv 4, 1 da »su mnogi lažni proroci izišli u svijet«. Glagol je ovdje u prošlom vremenu, ali ne u aoristu. Možemo dakle prema smislu čitati da su izašli i da su još tu. U 7. retku stoji da su se pojavili *pldnoi*. Starije grčko značenje imenice *planos* jest skitalica, varalica, a u Ivanovo, helenističko doba *planos* je jednostavno *zavodnik*. Iz konteksta 2 Iv ipak jasno slijedi da se govori o putujućim učiteljima kakvih je bio napretek već u poganskom grčkom svijetu.

Ivan govori o mnogim zavodnicima (usp. 1 Iv 2, 18; 4, 1). Oni ne ispovijedaju pravu vjeru. Glagl *homologeō* sigurno označuje vanjsku, usmenu ispovijest, u Ivana liturgičnu. Zato nije dosta prevesti »ne priznaju« (engleski prijevod *NEB*, u nas Rupčić). Mnogi se Nijemci služe ispravno glagolom *bekennen* za liturgičnu ispovijest. Meni bi se sviđalo dopustiti i martirološko značenje o ispovijesti pred progoniteljima da NZ nema za to posebni glagol *martirein* = *svjedočiti*. Svakako i liturgično i martirološko značenje dižu *život prema istini* u sveta područja, nisu izraz profanog, posve nagonskog intelektualizma; važno je to istaknuti kad pišemo o vjerskoj, kristološkoj istini.

Temeljne vjerske nauke kao predmet ispovijedanja preciziraju se u 2 Iv 7. Heretici ne ispovijedaju »Isusa Krista koji dolazi u tijelu«. No je li tu zaista riječ o istinama, bar o dvjema, ili samo o jednoj? Ispovijeda se samo jedna ako je *Isus Krist* ime, i ako se o Isusu Kristu tako imenovanom kaže da dolazi u tijelu. Dvostruk je predmet ispovijesti ako se ispovijeda a) o Isusu da je on Krist, i b) da k tome dolazi u tijelu. U originalu može biti izražen dvostruk predmet participijalnom konstrukcijom *lesun Cbriston erchomenon en sarki*, Isusa kao Krista koji dolazi u tijelu. I jest izražen. Evo za to dva razloga: prvi je razlog što Ivan kao glavni član vjere općenito ističe da Isus jest Krist, tj. Mesija, Sin Božji (Iv 20, 31; 1 Iv 2, 22; 4, 5, 1); drugi razlog: u paralelnom tekstu 1 Iv 4, 2, 3 postoji sinteza između ispovijedati *Isusa Krista koji je došao u tijelu* i s druge strane ispovi-

jedati Isusa, naime kao Krista, tako da je to prvo. Rupčić u 1 Iv ne izražava dva predmeta, izražava u 2 Iv: ispovijedati da je Isus utjelovljeni (1) Mesija (2). Mjesto *Mesija* bolje bi se metnulo *Krist*; Krist u Ivana ima punije značenje: Mesija + Sin Božji.

Da se kod Ivana ističe Utjelovljenje, to je neprijeporno. Da vidimo, dakle, kako se to objašnjava! U Prvoj poslanici Inkarnacija se predstavlja participom perfekta kao događaj prošlosti. A što ćemo s participom prezenta u 2 Iv? Ispovijedati Isusa kao dolazećega (*erchômenon*) u tijelu? Zar se Krist još sada utjelovljuje? Neki smatraju da je prezentom izražena dogma *bez obzira na vrijeme* (Belser, Schanckenburg).¹³ U komentarima nalazimo i cgzegezu o Utjelovljenju koje *traje* i tako opravdava particip prezenta *erchômenon* (Fillion, Chaîne, Westcott, Conner). A zar tako ne može biti naviješten drugi Isusov dolazak? Tako tekst tumače Windisch i Gore. Nevjerojatno. Istina je da prezent glagola *erehōmai* stoji u NZ za budućnost, ali je nečuveno reći da će Isus doći u tijelu. Bez sumnje će doći u tijelu, u pravom tijelu, produhovljenom, proslavljenom. Ali novozavjetni je izraz da će doći u slavi (Mt 16, 27; 24, 30; 25, 31 itd.). Mi smo za tumačenje dogme Utjelovljenja bez obzira na vrijeme, također Utjelovljenja koje traje. Osim toga, u participu prezenta naslućujemo semitizam. Particip kao atribut u hebrejskom jeziku ne izražava vrijeme.¹⁴

Bilo je riječi i o hereticima. Oni ne ispovijedaju Isusa kao Krista Sina Božjeg, utjelovljenoga. Ta je zablude točno, bitno antikristova. Redak 7 b: »To je zavodnik i antikrist.« U originalu stoji član pred *pianos* i pred *antiehrastos*. Da prevedemo što je članom izraženo rekli bismo: To je *kat' exoehsn*, bitno, zavodnik i antikrist.« Koliku važnost Ivan polaže u kristoišku istinu! Antikrist progonitelj u poslanicama ga toliko ne zanima. On dršće od straha pred unutrašnjim kvariteljima vjerske istine.

Sioženiee u kojima je prvi sastavni dio prijedlog *anti* mogu imati dva protivna značenja. Koliko smo puta kod Homera čitali o heroju koji je *antitkos*, tj. lijepo označen kao sličan, jednak, pandan nekom bogu! Vjernik koji se diči sretan što je on drugi Krist, mogao bi se u tom smislu zvati antikrist. Sasvim drukčije sada, kad čujemo ili čitamo o antikristu, mi mislimo o Kristovu protivniku, kao što mislimo na protivnike Semita kad čujemo o antisemitima. Najmarkantniji novozavjetni tekstovi o antikristu, u kojima nam se međutim ne odaje njegovo ime, jesu 2 Sol 2, 3—12 i Otk 13. No antikristova slika u tim se tekstovima sasvim ne podudara s antikristom kakav stupa pred nas u Ivanovim poslanicama. Tu je on gnosnk, a kao gnostik on nije nužno i apsolutno protiv Krista. On ga štuje, ne priznajući međutim sve ono što je Isus Krist o sebi objavio, nada sve da je on utjelovljeni Sin Božji. Kad gnostik ne priznaje Isusu božanstvo, on

¹³ II. E. Bro',.'n *sr.if.tra* mogućim ova; smisao »the timeless chr.racter of Jesus' abid-
\\s m the- f'esK (>S-0). Od novijih tumača isto po prilici misle i H. BALZ (str. 207) i
V'ERNER cie DOOR (Wuppertal 1975), str. 185.

¹⁴ P. JOOON, *Crantrr..sirc de Vthrcu biblique*, Rome 19-17, 341 si.

Isusa kao Krista poništava (usp. u 1 Iv 4, 3 varijantu Vulgate »solvit«, grčki *lyei*). Njegova je nauka prava kenoza, ali ne ona divna kao u Fil 2, 6—8.

Ako želimo konkretno identificirati heretike gnostike koje Ivan u 1—2 Iv uzima na nišan, najprije ne smijemo sumnjati da su to isti lažni proroci, tako u 2 Iv kao i u 1 Iv 4, 1—3: »... jer su mnogi lažni proroci izišli u svijet. Po ovom prepoznajete Duha Božjega: svaki duh koji ispovijeda da je Isus Krist došao u tijelu, od Boga je. A nijedan duh koji ne ispovijeda takva Isusa nije od Boga; on je antikristov, a za nj ste čuli da dolazi, a sad je već na svijetu.« Bilo je znanstvenika koji su pisali da se u 1—2 Iv govori o Židovima. Sada bar većina nije u to uvjerena. Židovi su, naime, bili protivnici kršćana od početka, a prema 1—2 Iv, antikristi su se pojavili nedavno, prorečeni za posljednja vremena (usp. 1 Iv 2, 18 si.). Tko god se temeljito uživlja u Ivanove poslanice, živo se osjeća u antignostičkom ozračju, nipošto u antižidovskom. Nek nas u tome ne zavede protivnička nauka da Isus nije Krist! *Christos* je u 1—2 Iv više Sin Božji nego Mesija. Da Isus nije Mesija, to su Židovi nastojali na svoj način dokazati. Ivan ne pobija specifično židovsko dokazivanje.

I što se tiče gnostičkih zabluda, nezgodno bi bilo zamjećivati ih gdje god nešto nekako miriše na gnosticizam, osobito ne u onom što je poslije iskrsnulo i rasplinulo se u bezbroj gnostičkih sistema. Ni ono što je Ivan vremenski dosta blizu, npr. Kerintova nauka, ne osjeća se tako kao kod Ivana, premda ju je, prema Ireneju, Ivan u svojem Evanđelju pobijao. O svim herezama koje bi eventualno došle u obzir u našoj egzegezi, solidno nas i iscrpno informira R. Schnackenburg u svojem komentaru, osobito na str. 17—23; 314—317. Naučit ćemo od njega da nepažljivo ne skrenemo s puta u bilo koji gnosticizam. Prvotna je svrha ovog članka da, prema 2 Iv 3, naglasimo život u istini i ljubavi, da ne zanemarimo ni istinu, ni ljubav. Prva Ivanova poslanica upozorava nas kako su heretici bili nemarni u bratskoj ljubavi. Nisu mnogo marili ni za Božje zapovijedi (2, 3 si.; usp. 3, 22. 24). Eto, moralni indiferentizam Ivanovih protivnika, koji ipak ne ide do krajnjih granica.

Vrednijim naše pažnje Schnackenburg smatra doketizam zato što ga osobito suzbija sv. Ignacije Antiohijski u svojim poslanicama, najžešće u *Smyrn.* i *Trall.*¹⁵ Riječ *doketizam* uzalud bismo tražili u Ignacija, ali ima glagol *dokein* (*Trall.* 10, 11; *Smyrn.* 2, 1; 4, 2). Isus je radio, živio, umro, uskrsnuo *alethos* = *uistinu* (*Trall.* 9, 1. 2). Pobijanje doketizma u 1—2 Iv lakše dopuštaju oni koji misle da su te poslanice nastale u Siriji, tamo negdje blizu Antiohije gdje je Ignacije bio biskup. Ali u pretpostavci da Ivanove poslanice imamo iz Sirije, ja jednostavno ne shvaćam zašto se onda one u prvim stoljećima jedva jedvice u Siriji citiraju. Jasno je također da Ivan i Ignacije ne revnuju protiv istih heretika. To što pak Ivan toliko ističe Utjelovljenje, lakše je razumljivo iz njegova divljenja što je Sin Božji radi

¹⁵ R. SCHNACKENBURG, *nav. dj.*, 20—22; R. E. BROWN *nav. dj.*, 57—59; TH. CAMELOT, *Ignace d'Antioche*, SC 10 (1968), 42—52.

nas ljudi i radi našega spasenja sišao s neba i postao čovjek nego iz nauma da se obrani pravo tijelo Isusovo.

Gnostici su, svaki na svoj način, nastojali prodrijeti u dubine Kristova misterija, filozofski, na osnovi svoje intuicije. Mogao bi netko pohvaliti njihov trud: neka svatko kaže što misli! Ivan ne uživa u broju raznih mišljenja, nego teži za istinom, hoće samo onu istinitu kristologiju koju je čuo od početka, najprije od samoga Isusa Krista (1 Iv 2, 24). To vjerovati, od toga ni za dlaku popustiti. To Ivan ne smatra samo fakultativnim, nego strogo obveznim. Evo što on ozbiljno zahtijeva od svojih vjernika: 2 Iv 8: »Pazite sami na se da ne izgubite što ste zaradili, već da primite potpunu plaću.« Naš vječni spas ovisi o našem životu u istini, o našem pravovjerju, ne manje nego o našoj bratskoj ljubavi. Vjernici su zaradili, tj. primili, slijedeći Krista, milost vjere i života vječnoga, sjedinjenje s Bogom. Ako ih pak krivi učitelji zalude, sve će biti izgubljeno. *Potpuna je nagrada*, bez sumnje, nagrada nebeska. O potpunoj nagradi govori se u starim židovskim targumima. Nebeska je nagrada potpuna jer nadilazi sva naša očekivanja, posvema ih ispunjava, kao ona mjera »dobra, zbijena, stresena i preobilna«, kao što se izražava u Lk 6, 38 (Nikola Gorran, Charue). Pogrešno se sjetio Cornelius a Lapide različitih stupnjeva nebeskog blaženstva i identificirao »potpunu plaću« u 2 Iv 8 s najvišim stupnjem. Zaveden tom egzegezom, netko će zaključiti: »Ako se u ispovijedanju Isusa Krista unaprijed zadovoljavam nekim mogućim nižim stupnjem, možda će mi ipak ostati neko mjesto u nebu.« Takav relativitet oprečan je autoru 2 Iv. Njegovo je »ili — ili«. S nekom vjerom možemo sve izgubiti kao i s nekom bratskom ljubavlju.

U r. 8 ima varijanta u prvom licu »da ne izgubimo što smo uradili. . .«. Značenje te varijante jest u tome da vjernici mogu osujetiti uspjeh Ivanovih i drugih propovijedi. Ta varijanta ima dosta branitelja.¹⁰ Protiv nje je to što Ivan za apostolske napore nigdje ne upotrebljava glagol *ergazomai* (usp. Iv 4, 38 s drugim glagolima), a upotrebljava ga često za dobra djela vjernika, za dobra djela učinjena u Bogu (3, 21), za pribavljanje nepropadljive hrane (6, 27), za djela Božja vjernika (6, 28), za ljubav iskazanu misionarima (3 Iv 5) (contra H. Preisker, *TbWbNT* 4, 731). Bultmanna iznenađuje izraz *potpuna plaća* jer je židovski (Komentar, 108). Premda je međutim židovski, može se lijepo dovesti u sklad s Ivanovom teologijom. Svako je dobro djelo dar Božji, ali kao nešto pred Bogom odgovorno, podvrgnuto je i sudu Božjemu, eventualno i kazni.

O naprednjacima koji ne ostaju u nauku Kristovu (2 Iv 9)

»Svaki naprednjak koji ne ostaje u nauku Kristovu, nema Boga. Onaj koji ostaje u nauku, ima Oca i Sina.« Izabrali smo, eto, varijantu *pas ho*

¹⁰ VESTON-HORT, M.-J. LAGRANGE, *Crit.*; komentatori BROOKE, CAMERLYNCK, CHARUE, CHAINE. de AMBROGGI, CONNER i dr. Engleski prijevod NEB.

proagon = *svaki naprednjak*. A/anji je broj prevodilaca za varijantu *pas ho probainon* = *svaki prestupnik*. Tu su varijantu u svojim kritičkim izdanjima prihvatili H. von Soden i H. J. Vogels. Varijanta koju smo mi izabrali nedvojbeno bolje pristaje u kontekst.

Glagol *prodgo*, što ga mi smatramo autentičnim, znači prema etimologiji *voditi naprijed*. Ali se značenje raznoliko diferencira. Te diferencijacije mogu nas zanimati: a) navesti koga na nešto ili zvesti ga u zlo, b) unaprijediti nekoga, c) biti vođa, d) napredovati. Možda će se nekome prvo značenje *zavodnik*, koji se u 7. retku zvao *pldnos*, najviše sviđati. No glagol *prodgo* s tim značenjem tražio bi neku dopunu koje u kontekstu nema. Cremer-Kogel u svojem rječniku (1923.) podrazumijevaju dopunu *sebe*: onaj koji sebe zavodi, sebe vara. Da, kad bi se bar jedan primjer s tim značenjem našao u grčkoj literaturi. Wendt voli značenje *biti vođa*, a misli na Diotrefa, koji kao crkveni predstojnik ima tako žalosnu ulogu u 3 Iv. Ne ide ni to kad kod Diotrefa nije žalosno to što bi lutao u vjeri.¹⁷

Sada među stručnjacima prevladava mišljenje da značenje participia *proagon* ide usporedo s onim što slijedi: »ne ostaje u nauku Kristovu«.¹⁸ Radi se o heretiku koji ide dalje, tj. preko nauke Kristove, ali pogrešno. Mi smo preveli s *naprednjak* imajući u vidu heretika koji želi napredovati, utvara sebi da napreduje, nameće se da bi drugima bio vođa. Takvi su bili gnostici, ponosni na svoju *gnozu* (znanje). Katkad se čita da su gnostici bili prvi znanstveni teolozi kršćanstva. Kršćanskoj su nauci htjeli dati bljesak znanstvenog sistema. Nema sumnje da su neki od njih u neku ruku, u nekim svojim raspravama zaista bili jaki intelekti, premda su u drugim tekstovima grdno zabudjeli, npr. Marcion, Valentin. Gnosticima najtočnije pristoji ono *pas ho proagon*. Pristoji im još značenje *vođa*, prema novozavjetnim tekstovima, u kojima se glagol upotrebljava za onoga koji ide pred drugima (Mt 2, 9; 14, 22; 21, 9. 31; 26, 32; 28, 7 i dr.).

Gnostički naprednjaci nisu ostali u Kristovoj nauci. Genitiv *tu Xristu* može biti *objektivan* (nauka o Kristu) ili *subjektivan* (što je Krist naučavao). Mogli bismo gomilati autoritete za jedno ili drugo tumačenje. Budimo kratki! Bultmann brani objektivni, Schanackenburg subjektivni genitiv. Mislimo da Schnackenburg ima pravo, i to zato što Ivan u svojim spisima pokazuje najveće zanimanje baš za ono što je Isus učio. U Ivanovoj je teologiji bitno da je Isus Krist objavitelj. Gnostici su premalo slušali Kristov glas. Previše su crpli iz grčke filozofije, iz suvremene teozofije, iz orijentalnih mitologija. Bili su na krivom putu; nisu ostali u Kristovoj nauci. Wendt misli da Ivan osuđuje gnostičku etiku, njihov libertini-

¹⁷ Ima ipak egzegeta koji nisu uvjereni u Diotrefovo pravovjerje, dapače ni R. E. BROWN. On nakon duge rasprave o problemu (732–739). SCHNACKENBURG ne kaže ništa o Diotrefovu krivovjerju.

¹⁸ O participu *proagon* usp. R. E. BROWN, 687–689. Citira Engleza C. H. DODDA i njegovo mišljenje da se autor 2 Iv nespretno izrazio, kao da taj kršćansku teologiju osuđuje na trajnu neplodnost (687 pri kraju).

zam i gnostičku soteriologiju. Kontekst naše poslanice ne dopušta sumnju da je u pitanju bila kristologija, a u kristologiji Utjelovljenje.

Tko ne ostaje u Kristovoj nauci, taj *nema Boga, nema Oca, nema Sina* (usp. 1 Iv 2, 23; 5, 12). Otkuda Ivanu ti dubokoumni izrazi? Iz gnostičke terminologije, tako naslućuje H. Hanse (*TbWbNT* 2, 823). Ja tome nisam sklon. U Ivana često nalazimo tvrdnje da mi nešto imamo: imamo Pomazanje — Duha (1 Iv 2, 20), imamo život vječni (Iv 3, 15 si. i često u Iv i 1 Iv), imamo svjetlo (Iv 8, 12; 12, 35 si.), imamo radost Kristovu (Iv 17, 13), imamo mir u Kristu (Iv 16, 33), imamo zajedništvo s Bogom (1 Iv 1, 6). Sami darovi božanski! Zašto bi to stvorili gnostici prije nego Ivan? Toj terminologiji uspoređan je izraz *spoznati Boga, ali je pregnantnije reći imati Boga*.

U hebrejskoj je Bibliji izraz *imati Boga* teško moguć, već i zato što hebrejski jezik nema glagola koji bi točno odgovarao našem *imati*, ali se to može ekvivalentno izraziti na koji drugi način. U nekim deutero-kanonskim knjigama čita se i grčki izraz *eeho ton theoji* = *imati Boga*, ali s dodatkom Boga kao pomoćnika ili slično; dodatak se podrazumijeva (usp. Est 4, 17; 2 Mak 5, 36; 11, 10; usp. još apokrive 3 Mak 7, 16; Iss 7, 7). U 1—2 Iv značenje je izraza *imati Boga* mnogo uzvišenije. Prema Ivanu, vjernici imaju samoga Boga, ne samo nešto od Boga. Imaju samoga Boga u moralnom i intelektualnom, mističnom nadnaravnom sjedinjenju. Nema smisla uspoređivati Ivanov izraz i pojam s istim izrazom u filozofa stoika Epikteta, panteista (npr. *imati oga* u *Diss.* II, 8, 16 si.).

U Ivanov način govora spadaju i izrazi *imati Oca, imati Sina*. Imaju Oca i Sina oni koji ostaju vjerni Kristovu nauku, nemaju heretici. Iz vjere u Krista i njegovo utjelovljenje neposredno bi slijedilo da imamo Sina, sjedinjenje s njime, život po njemu, po njemu oproštenje grijeha, njega kao zagovornika rta nebu (1 Iv 1, 12; 5, 11 si.). Kad imamo Sina, nužno imamo i Oca, sjedinjenje s Ocem, njegovu ljubav, od njega dostojanstvo djece Božje (usp. 1 Iv 3, 1). Budući da se k Ocu dolazi po Sinu, logičnije bi bilo da se u 2 Iv 2 Sin spomene u prvom redu. Postoji takva varijanta, i u Vulgati. Ipak, prema pravilima tekstualne kritike, prednost ima inačica u kojoj Otac stoji na prvom mjestu. Stariji su tumači dokazivali iz teksta jednakost Oca i Sina: Lucifer Kal (*PL* 13, 790), Pseudo-Fulgencije (*PL* 65, 712), Beda. Još ugledniji crkveni oci isto su dokazivali iz usporednog teksta 1 Iv 2, 23.

Tko dakle ne vjeruje u utjelovljenje Sina Božjega, nema Boga, rastao se s Bogom, udaljio se od njega. No, ako bona fide ne vjeruje u Krista, što onda? Znajmo da Ivan ima na pameti odmetnike (usp. 1 Iv 2, 19)! On ne može niti pomisliti da bi netko bez svoje krivnje postao odmetnik, prestao vjerovati u temeljnu i najvažniju dogmu kršćanstva. Krist je svjetlo svijeta. To sv'ctlo objavilo je najprije samo sebe. Ono divno sja u nevinim dušama. Gnostičke spekulacije stvorile su oko Krista-Svjetla neprozirnu magluštinu. PcšVo je u tami iščeznula srž prave kristologije, nestale su u tami i dru-

ge dogme. Također kršćanska čudoredna nauka koja je čvrsto povezana s našom kristologijom i soteriologijom.

A ljubav prema nevjernicima?

Kršćanska je ljubav sveopća ljubav. A kako Ivan može pisati ovo: »Ako tko dolazi k vama a ne donosi tog nauka, ne primajte ga u kuću i ne pozdravljajte ga. — Jer tko ga pozdravlja sudjeluje u njegovim zlim djelima« (2 Iv 10. 11)? Svima je poznato koliko se na Istoku cijeni gostoljubivost. Toplo se preporučuje i u knjigama Novoga zavjeta.¹⁹ Isus je posebno pohvalio gostoljubivost prema propovjednicima, obećao joj nagradu (Mt 10, 40—42; Mk 9, 41). No, ako gostoljubivost prema apostolima zasluži posebnu nagradu, osuđuje se gostoljubivost prema sijačima krivog nauka. Njih Ivan ima pred očima, naime, putujuće učitelje, strance, što jasno slijedi iz glagola *dode, donosi*. Riječi »ne donosi tog nauka« više kažu nego što same po sebi znače. Sveti pisac očito želi reći i ovo: nego donosi protivni nauk, pobija ispravni, tj. o Kristu, koji se utjelovio. Apostolova zabrana vrijedi za svakog propagatora hereze, a Ivan ustaje protiv onih koji propagiraju ex professo, putujući iz grada u grad. Ivan je strog, ali je Pavao bio kudikamo stroži kad je izustio anatemu protiv onoga koji bi navješćivao evanđelje protivno njegovu (Gal 1, 8 si.), ili kad je zaprijetio razorenjem od Boga propovjedniku koji razara Hram Božji (1 Kor 3, 17), ili drugim strogim nastupima (usp. 1 Kor 5, 11).

Ivan zabranjuje i pozdravljanje širitelja gnostičke hereze. Lebdi mu pred očima istočnjačko pozdravljanje, kompliciranje, ali i srdačnije, a zato opasnije, ili židovsko pozdravljanje kojim se zazivao Božji blagoslov. Iz 11. retka se vidi da Ivan zabranjuje onaj pozdrav kojim bismo postali suradnici heretika. Ne znam zašto baš ta dva Ivanova retka sablažnjavaju neke moderne ljude, kad su bile još strože izreke nekih svetaca, dapače i božanskog Spasitelja (Mt 10, 12—15; 18, 17). Ivanova zabrana vrijedi za sva vremena, gdje god bi moj postupak sablažnio braću, izvrgnuo opasnosti njihovu vjeru, učinio me sukrivcem u zlom djelu. U 3 Iv hvali gostoljubivost prema misionarima, kojom postajemo suradnici istine (r. 8), u 2 Iv on nas odvraća od gostoljubivosti prema propagatorima zablude da ne postanemo njihovi pomoćnici.

Pomoćnici u njihovim *zlim djelima* — to su točno Ivanove riječi. A što znače zla djela u pluralu? Zar primajući i pozdravljajući učitelja hereze, sudjelujem i u drugim njegovim grijesima? Tako misle Petri, Huther, Belser, ali krivo. Ivan i pluralom označuje širenje heretičke kristologije, daka-ko, i ono što je s njome povezano. O sudjelovanju u tuđem grijehu usp. Izr. 28, 24; Iz 1, 23; Mt 23, 30; 1 Tim 5, 22.

¹⁹ G. STAEHLIN, *TbWbNT*, u NZ 19—23, u starijoj Crkvi 23 si.

Ivan je svojim tekstom nekima postao tip vjerske intolerancije. Ali on nije stroži od samog božanskog Spasitelja ni od sv. Pavla. Nije stroži od sv. Ignacija mučenika.²⁰ Crkveni oci i stari crkveni pisci najviše su voljeli citirati iz 2 Iv upravo dva retka protiv krivih učitelja. Gnostička i druga heretička propaganda toliko je uzimala maha u drugom stoljeću da se Crkva s punim pravom zabrinula. Počele su se množiti opomene.

Lako je opravdati Ivanov postupak. Samo se moramo uživjeti u prilike njegova vremena. Što je bio gostoprimac na Istoku u stara vremena? Cesto zaštitnik svojega gosta, obvezan njemu više nego rođacima, susjedi-ma, makar do žrtve vlastitoga života. Kako da kršćanin bude tako obvezan prema širiteljima vjerskih zabluda? O nepodopštinama putujućih učitelja pisao sam u *BS* 4—1970, 332. Čak su se i poganski pisci rugali svojim putujućim mudracima, svećenicima. Moglo je biti nereda i u židovskoj propagandi. Riječi su Isusove: »Jao vama, književnici i farizeji, licemjeri, jer obilazite more i kopno da učinite jednog sljedbenika, a kad postane, činite ga sinom paklenim dvaput gorim od sebe« (Mt 23, 15). Morali su kršćani biti na oprezu pred krivim apostolima, prorocima, učiteljima (usp. npr. 2 Tim 4, 3; Iv 4, 1—5; Otk 2, 2), pred lijenčinama kojim se prohtjelo živjeti lako na tuđi račun (*Didache* 11 si., SC 248). Da su se kršćani čvrsto držali Ivanovih opomena, ne bi se gnosticizam tako strahovito razmahao u drugom kršćanskom stoljeću. Najljepša je Ivanova apologija u tome što je on isto tako bio apostol ljubavi kao apostol istine. Ako nema kršćanske istine bez ljubavi, nema ni ljubavi kakvu je Ivan na božanski način opjevao, nema je bez kršćanske istine. Gnostici se nisu odlikovali ljubavlju, a pravovjerni kršćani katkad i previše.²¹

Završetak

Da, dakle, završimo o životu »u istini i ljubavi«! Uvjerili smo se, čitajući Ivana, u to da su istina i ljubav glavni pojmovi Druge Ivanove poslanice. Dva su to pojma čvrsto povezana, ali pojmovno različita. Naš intelekt mora ih točno razlikovati, da bi od svakoga primio njegovo čisto specifično vodstvo. Kako ih spajati, kako li raspoznavati, to ćemo imati od Izabrane Gospođe, Crkve, kao sudionici njezina Božjeg izbora. Živjet ćemo u istini i ljubavi ispovijedanjem vjere. Ojačat ćemo se ispovijedanjem da bismo ostali i napredovali u istini. I u odnosu s nevjernicima možemo

²⁰ Evo dva drastična primjera! Ivan je u Efezu neokupan pobjegao iz kupališta, čim je tamo primijetio heretika Kerinta. Markion heretik susreo je sv. Poūkarpa i upitao ga »Poznaješ li me?« Svetac mu odvrati: »Poznam te, prvorodenče sotonin.« Usp. G. SCHIWEY, *Weg ins Neue Testament* IV, Würzburg 1970, 272.

²¹ LUCIJAN Samos., glasoviti grčki satiričar (2. st.), opisuje ne bez ironije, ljubav kršćana prema nadrimudracu Peregrinu, kojega on obasipa ljutim sarkazmima (*De morte Peregrini* 11—13, osobito 336—338; 16, osobito 341). Naši sveci više vole biti prevareni nego premalo iskazivati ljubav.

biti pobornici i istine i ljubavi, braneći istinu i ne vrijeđajući pritom osobu. Ja ću za svršetak još nešto dodati. Sam Ivan na to me potiče. U svojoj Drugoj poslanici on je jasno iznio, rekao bih, definirao vjersku istinu, utjelovljenje Sina Božjega. Za to mu moramo biti zahvalni. Nipošto ne treba drhtati pred jasnoćom riječi Božje, već se blaženo grijati u svjetlu Božjem. U Ivanovoj definiciji Kristove Inkarnacije nema ni truna skepticizma.

Još nešto! U bibliografijama o temi koju sam prikazao u ovom članku također nalazim nešto o slobodi istine. O tome je progovorio božanski Spasitelj: »Ako ostanete u mojoj riječi, uistinu ste moji učenici; upoznat ćete istinu, i istina će vas osloboditi« (Iv 8, 31 si.). Isus je mislio na to da nas istina oslobađa od grijeha, od njegovih kobnih posljedica. Prema nekoj modernoj egzegezi, riječ je o nečem drugom.²² Zanimljivo je ono što je K. Rahner o tome napisao.²³ Protestant E. Kasemann u svojem doprinosu zanima se upravo za temu koja mene zanima, o *istini i ljubavi*, o sretnom združivanju tih pojmova u našem životu.²⁴ Kasemann se mukotrpno provlači kroz silno zamršenu ljudsku stvarnost i cjelokupnog čovječanstva i pojedinaca (449), provlači se kroz džunglu mnogovrsnih uvjerenja, kroza svu fragmentarnost, sve disonance, lomove itd., kroza svu nepredvidljivost koja nas prati. Tu nas spašava — njegova je riječ — baš sloboda. Iz konflikta istine i ljubavi, veli, nema izlaza bez ideje slobode (425); izlaz se mora zamijetiti, pronaći iz vidokruga slobode (450). A slobodan čovjek ne smije slobodu pridržati sebi, mora je pustiti dalje; to znači kršćanski ljubiti (455).

Želim što Kasemann dosta jasno ne kaže kakvu slobodu smijem dopustiti čovjeku, da li takvu da ostane u zabludi, opasnoj, možda tragičnoj. Razumijem da se ne smijem služiti nezgodnim nasiljem protiv onih koji žive u zabludi. Ali kako ću po nalogu Kristovu naviještati evanđeosku istinu svim narodima, jednostavno puštajući im slobodu da vjeruju ili ne vjeruju, da vjeruju što im se hoće? W. Marxsen ne šuti o varijaciji na poručju dogme, već o tome razglaba ozbiljno i umjereno. No njegov stav ne može biti naš katolički kad on smatra da neka dogma može imati svoje opravdanje u nekom vremenu, dok se u drugom mora napustiti.²⁵ Navodim još nazor katolika K. H. Schelklea. On završava poglavlje o slobodi spominjući slobodu koja se, u krajnjem slučaju, traži od Crkve, u ime slobode.²⁶

²² I. de la POTTERIE, *nav. à*), 789—866; »Liberation de la vérité«.

²³ K. RAHNER, »Die Freiheit in der Kirche«, u *Schrift. ?.. Theol.* II, 95—114, osobito 114.

²⁴ E. KASEMANN, »Die Liebe die sich der Freiheit fmdt«, FT 5—1973, 447—457.

²⁵ W. MARXSEN, *Das Neue Testament als Buch der Kirche*, Berlin 1967, 133. 143.

²⁶ K. H. SCHELKLE, *Theologie des Neuen Testaments*. Paimos 1970: »Die Freiheit«, 150.

Nek mi se oprostí što sam o slobodi istine tako malo rekao! Ograničena duljina članka ne dopušta mi više. Treba da znamo osobito to da sve te probleme nećemo riješiti bez onog Pavlovoga: »Najradije ću se, dakle, još više hvaliti svojim slabostima da se nastani u meni snaga Kristova.«

»DANS LA VÉRITÉ ET L'AMOUR« (2 Jn 3)

Résumé

Ce titre est un diction de la 2e épître de Jean et en exprime deux vérités principales. Elles sont intimement liées, unies dans seul commandement en 1 Jn 3, 23. Néanmoins ces idées sont spécifiquement différentes. Loin de nous toute tautologie! La vérité, et l'amour de même, gouvernera notre vie par ses éléments particuliers, aidée par sa suivante, la Charité. La primauté en cela n'est pas absente. Sans hésiter, nous la reconnaissons à la vérité, la grande source de l'amour. Pour Bultmann la vérité dans 2 Jn c'est «réalité divine», quelque principe divin ou Dieu même en nous. Tout beau, mais autre chose saute aux yeux en 2 Jn, la vérité intellectuelle, religieuse.

La préface de l'épître peut être dite grand manifeste de cette vérité. Il sera repris dans les vv. 7—11, avec l'accent très fort sur la double vérité, a) la confession du Christ-Fils de Dieu et b) de l'Incarnation. La venue du Christ en chair est exprimée par le participe présent, étant un fait permanent, sans égard pour le temps. Les ennemis de ce dogme deviennent sur le champ le point de mire, comme ceux qui n'ont pas de Dieu, ni le Père ni le Fils, comme ceux qu'il ne faut pas hospitaliser, ni même saluer. Vraiment, Jean est sévère. Jésus l'a été aussi, Paul très fortement, les Pères aussi pour sauvegarder la foi, menacée par les gnostiques. Jean définit clairement son dogme, n'en doute pas. À nous aussi il montre qu'il ne faut jamais trembler devant la lumière divine.

La charité est en 1—3 Jn presque toujours la charité fraternelle, prescrite dès le commencement, par Jésus, comme loi primordiale. C'est la charité des fils de Dieu, intimement liée à leur vie divine, vie éternelle.